

ARTICLE INFO

Received: 18th November 2022

Accepted: 29th November 2022

Online: 30th November 2022

KEY WORDS

Юридик шахс, таъсис хужжатлари, муассислар, юридик шахсни тугатиш, ихтиёрий усул, мажбурий усул, тугатиш комиссияси, тугатиш жараёни.

Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотлар шароитида фуқаролик ҳуқуқий муносабатларни тартибга солишнинг назарий ва амалий муаммоларини назарий-методологик ва амалий жиҳатдан ўрганиш ишлари изчил амалга оширилмоқда. Амалга оширилаётган кенг қўламли чоратадбирларга қарамасдан юридик шахсларни такил этиш, қайта ташкил этиш ва тугатишда ҳуқуқий нормаларни қўллаш жараёнида айрим муаммолар вужудга келмоқда. Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик қонунчилигини такомиллаштириш концепциясида «фуқаролик ҳуқуқий муносабатлар иштирокчиларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини самарали ҳимоя қилишга тўсқинлик қилувчи фуқаролик қонунчилигидаги ҳуқуқий бўшлиқлар ва коллизияларни бартараф

ЮРИДИК ШАХСЛАРНИ ТУГАТИШНИНГ ТАШКИЛИЙ ТАРТИБИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР

Топилдиев Воҳиджон Раҳимжонович

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий Университети
“Фуқаролик жамияти ва ҳуқуқ таълими” кафедраси профессори
юридик фанлар доктори, профессор. Почта индекси: 100174,

Университет кўчаси, 4 уй,

E-mail: vtopildiev@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7402672>

ABSTRACT

Муаллиф мазкур мақолада юридик шахсларни тугатилиши ва унинг ўрнига янги ҳуқуқ субъектининг вужудга келиши ёки мол-мулкининг кейинги тақдирини ҳал қилиш масалаларини назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил этган. Шунингдек, юридик шахсларни тугатишнинг ташкилий тартибини фуқаролик ҳуқуқий тартибга солиш механизмларини такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсияларни илгари сурган.

этиш»¹ вазифалари белгилаб қўйилган. Ушбу вазифаларни амалга ошириш муайян даражада кредитор ва қарздорлар ҳуқуқларининг ишончли кафолатларини таъминлаш, шу жумладан қайта ташкил этиладиган юридик шахслар кредиторлари ҳуқуқларининг реал кафолатлари рўйхатини ва улар амал қилишининг ҳуқуқий механизмларини белгилаш, мажбуриятларни бажариш институтини қайта кўриб чиқиш, шунингдек кредитор талабларини қаноатлантириш кетма-кетлигини аниқ белгилаш лозимлигини кўрсатмоқда.

Бозор иқтисодиёти шароитида Ўзбекистонда амалга оширилаётган туб ислохотларнинг мазмун-моҳиятида

¹Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик қонунчилигини такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги Фармойиши (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06.04.2019 й., 08/19/5464/2891-сон).

иқтисодиётини юксалтириш ва халқ турмуш фаровонлиги даражасини ошириш ва мамлакатимиз иқтисодиётининг ривожланишида юридик шахслар алоҳида ўрин тутати. Айнан юридик шахслар жамият аъзоларининг йирик сармояларини бирлаштириш, кўп миқдордаги моддий неъматлар алмашинуви ва бу орқали катта даромад олиш эвазига мамлакатнинг иқтисодий ривожланишида асосий субъект ҳисобланади. Шу муносабат билан юридик шахсларнинг ташкил этилиши ва тугатилиши билан боғлиқ муносабатлар бозор иқтисодиёти шароитида муҳим аҳамиятга эга.

Юридик шахсларнинг бекор бўлиши ҳар доим ўзига хос ҳаётий долзарбликни вужудга келтиради. Чунки бир ҳуқуқ субъектининг тугатилиши ва унинг ўрнига янги ҳуқуқ субъектининг вужудга келиши ёки мол-мулкнинг кейинги тақдирини ҳал қилиш масалалари ҳар бир давлат учун ҳамма вақт муҳим аҳамиятга эга бўлган.

Маълумки, ҳар қандай юридик шахсларнинг фаолиятини тугатиш жараёнини амалга ошириш учун ушбу жараёнга ҳозирлик кўриш, яъни, ташкилий-ҳуқуқий жиҳатдан тайёргарлик кўриш лозим бўлади. Бундай ташкилий ишларни бажармасдан, ҳал этмасдан туриб, кейинги жараёнга киришиш мумкин эмас.

Юридик шахсни тугатиш мураккаб ва кўп вақт талаб қилувчи иш ҳисобланади. Шунинг учун юридик шахсни тугатиш жараёни бир неча босқични ўз ичига олади.

Юридик шахс муассислар (иштирокчилари) нинг ёки таъсис

ҳужжатлари билан тугатишга ваколат берилган юридик шахс органининг қарорига биноан тугатилиши мумкин. Одатда, муассислар ҳам иштирокчилар ҳам ўз ихтиёрлари билан ҳар қандай вақтда тугатиш тўғрисидаги қарорни қабул қилишлари мумкин. Бу уларга берилган ҳуқуқдир. Лекин шу билан бирга тугатиш тўғрисидаги қарор қабул қилиш улар учун бурчни ҳам келтириб чиқаради.

Амалдаги Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик кодексида² юридик шахсларни суд тартибида тугатиш икки асосда умумий ва махсус асосларда амалга оширилиши назарда тутилган. Умумий асос барча турдаги юридик шахсларга, махсус асос эса алоҳида турдаги юридик шахслар учун тааллуқлидир.

Ўзбекистон Республикаси фуқаролик қонунчилигида юридик шахсларни тугатиш қуйидаги усулларга бўлинган.

Биринчидан, ихтиёрий усул муассислар (иштирокчилар) ёки таъсис ҳужжатлари билан тугатишга ваколат берилган юридик шахс органининг қарорига мувофиқ;

юридик шахснинг фаолият юритиш муддатининг тугаши;

юридик шахсни ташкил этишдан кўзланган мақсадга эришилганлиги муносабати билан;

юридик шахсни ташкил этиш чоғида қонун ҳужжатлари бузилишига йўл қўйилганлиги сабабли, агар бу бузилишларни бартараф этиб бўлмаса, суд юридик шахсни рўйхатдан ўтказишни ҳақиқий эмас деб топганда;

² Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси. Расмий нашр. –Т., Адолат., 2018. -547 б.

муассислар (иштирокчилар) ёки юридик шахс органи томонидан ташкилотни тугатиш учун етарли бўлган бошқа сабабларни тан олиши билан.

Иккинчидан, мажбурий усул суд қарори бўйича:

фаолиятни тегишли рухсатномасиз (лицензиясиз) амалга ошириш;

қонун томонидан таъқиқлаб қўйилган фаолиятни амалга оширган ёки қонун ёки ҳуқуқий актларни бир неча марта ва қўпол равишда бузиш ҳолатларида;

фуқаролик кодексида назарда тутилган бошқа ҳолларда суднинг қарорига мувофиқ.

Юридик шахсларни тугатиш асосларидан келиб чиқиб, юридик шахсларни тугатиш ихтиёрий ва мажбурий тартибда тугатиш усулларида бўлинади. Юридик шахсни мажбурий тартибда тугатиш асослари амалдаги қонун ҳужжатларида ўз ифодасини топган. ФКнинг 53-моддаси 2-қисми 3-хатбошисига кўра, фаолият рухсатномасиз (лицензиясиз) амалга оширилган ёки қонун томонидан тақиқланган фаолият амалга оширилган ёхуд олти ой мобайнида (савдо ва савдо-воситачилик корхонаси эса – уч ой мобайнида) банк ҳисобварақлари бўйича пул операцияларини ўтказиш билан боғлиқ молия-хўжалик фаолияти амалга оширилмаган (деҳқон ва фермер хўжаликлари бундан мустасно) ва (ёки) давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан эътиборан бир йил ичида устав фонди таъсис ҳужжатларида назарда тутилган миқдорда шакллантирилмаган тақдирда, қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, шунингдек, ушбу Кодексида назарда

тутилган бошқа ҳолларда суднинг қарорига мувофиқ тугатилади.

Мажбурий усулда юридик шахс суд тартибида ёки махсус ваколат берилган давлат бошқарув органи қарори билан тугатилади. Юридик шахслар

бирлашмалари (иттифоқлари, уюшмалари), хўжалик ширкатлари ва жамиятларининг уюшмага кирган хўжалик юритувчи субъектлар хўжалик фаолиятига рақобатни чеклайдиган ёхуд чеклаши мумкин бўлган тарзда аралашиши таъқиқланади. Ушбу талабни бузиш монополияга қарши давлат органи (ўз ваколатлари доирасида ҳудудий орган) нинг даъвосига биноан юридик шахслар бирлашмаси (иттифоқи, уюшмаси) нинг, хўжалик ширкати ва жамиятининг суд қарори орқали тугатишига асос бўлиши мумкин. Юридик шахс унинг муассислари (иштирокчилари)нинг ёки таъсис ҳужжатлари билан тугатишга ваколат берилган юридик шахс органининг қарорига биноан тугатилиши мумкин. Одатда, муассислар ҳам иштирокчилар ҳам ўз ихтиёрлари билан ҳар қандай вақтда тугатиш тўғрисидаги қарорни қабул қилишлари мумкин. Бу уларга берилган ҳуқуқдир. Лекин шу билан биргаликда, тугатиш тўғрисидаги қарор қабул қилиш улар учун бурчни ҳам келтириб чиқаради.

Ш.Т.Нуриддинованинг фикрича, “тугатиш-бу юридик шахсни бекор қилишнинг шундай шаклики, бунда у ўзига тегишли бўлган ҳуқуқлар ва зиммасида бўлган барча мажбуриятлари билан бирга ўзининг мавжудлигига барҳам беради”³

³ Ш.Т.Нуриддинова Юридик шахсларни бекор бўлиш усуллари ва уларни қўллашнинг фуқаролик-

Юридик шахснинг тугатилишини ошкораликда амалга ошириш, тугатиш жараёнини ҳуқуқий жиҳатдан аниқ ва камчиликларсиз яқунлашда муҳим аҳамият касб этади⁴. Ўзбекистон Республикаси ФКнинг 54-моддасига кўра, юридик шахсни тугатиш тўғрисидаги қарор қабул қилган унинг муассислари ва иштирокчилари ёки ваколат берилган орган бу ҳақда юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органга ёзма тартибда хабар беришлари лозим. Давлат рўйхатидан ўтказувчи орган шу хабарга асосан юридик шахс тугатилиш жараёнида эканлиги ҳақидаги маълумотларни ягона давлат реестрига киритади. Маълумотлар киритилгандан сўнг, юридик шахснинг фирма номига албатта "тугатилишда" деган сўз қўшиб қўйилади.

Юридик шахсни тугатиш ҳақида қарор қабул қилингандан сўнг, солиқ тўловчи ўн беш кун ичида солиқ органига ҳисоботлар, солиқ бўйича ҳисоб-китобларни тақдим этиши шарт. Даромад (фойда) солиғи бўйича ҳисоботлар, ҳисоб-китоблар қонун ҳужжатларида белгиланган шакл ва тартибда тақдим этилади. Шунингдек, корхона тугатилганда, солиққа тортиш масалалари маълум идоравий йўриқнома асосида ҳал этилиши мумкин.⁵ Шу билан бирга, юридик шахснинг тугатилиши тўғрисида пенсия

фондлари суғурта жамғармаларини огоҳлантириб, ўзларининг ҳисоб рақамларини ёпиш чораларини кўриши лозим.

Тугатишда мазкур юридик шахс фаолияти тўлиқ бекор қилиниб, унинг иши тўхтатилади ва мол-мулки тугатилади. Бундай ҳолатда тугатиш комиссияси тузилади. Ушбу фикрга қисман қўшилган ҳолда айтиш мумкинки, ҳозирги вақтда тугатиш тадбирларини амалга ошириш мақсадида тугатиш комиссияси тузилиши ёки шундай ҳаракатларни бажарувчи тугатувчи тайинланиши ўзининг қонуний асосига эга. Бу хатти-ҳаракатлар тугатиш тўғрисидаги қарор қабул қилган шахслар томонидан давлат рўйхатидан ўтказувчи орган билан келишилган ҳолда ҳал қилинади. Давлат корхоналарини тугатишда тугатиш комиссияси таркибини иқтисодий ночорлик бўйича бошқарма, Ўзбекистон Республикаси тегишли вазирлик ва идоралари вакиллари, маҳаллий ижроия органлари мутахассислари ва бошқалар ташкил қилиши мумкин. Шундай қилиб, қоидага кўра, амалиётда тугатиш комиссияси таркибига муассислар (иштирокчилар) тугатилаётган ташкилот маъмурияти вакиллари киради. Шунингдек, улар тугатиш комиссияси ёки тугатувчининг асосий вазифаларини аниқлаштириш билан бир вақтда, Ўзбекистон Республикаси фуқаролик кодексига мувофиқ тугатиш тартибини ҳамда муддатини белгилаб оладилар. Тугатиш комиссияси матбуот органларида юридик шахснинг тугатилиши ҳамда унинг кредиторлари томонидан талабларни баён этиш тартиби ва муддати ҳақида хабар эълон

ҳуқуқий муаммолари. Номзодлик диссертацияси автореферати. -Т., 2008. – Б. 15.

⁴ Топилдиев. В.Р. Фуқаролик ҳуқуқи Университет. -Т., 2014. -203-204 б.

⁵ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ва Давлат солиқ қўмитаси томонидан белгиланган "Юридик шахслар даромади (фойдаси) солиқни ҳисоблаш ва бюджетга тўлатиш тартиби тўғрисида"ги 2002 йил 14 январда қабул қилинган 1109-сонли Йўриқнома.

қилади. Фуқаролик кодексининг 55-моддасига⁶ мувофиқ бу муддат тугатиш ҳақида хабар эълон қилинган пайтдан бошлаб икки ойдан кам бўлиши мумкин эмас. Ундан олдин қабул қилинган қонун ҳужжатларида эса бу муддат икки ойгача деб кўрсатилар эди. Лекин амалиётда бир ой кўрсатилиб эълон қилинар эди. Ҳозир ҳам баъзан матбуотда бир ой кўрсатилиб хабар қилинади. Шу билан кредиторлар томонидан ўз талабларини баён қилиш учун зарур бўлган имконият чекланади. Амалдаги фуқаролик кодексида ўрнатилган "Икки ойдан кам бўлиши мумкин эмас", деб кўрсатилган императив норма кредиторларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун тегишли кафолат яратишга қаратилган. Тугатиш комиссияси тасдиқланган кундан бошлаб юридик шахснинг ишларини бошқариш соҳасидаги ваколатлари унинг ихтиёрига ўтади. Шунини алоҳида таъкидлаб ўтиш жоизки, мазкур комиссия тугатувчи мустақил ҳуқуқ субъекти бўлиб ҳисобланмайди. У фақат тугатиш жараёнида кредиторлар, қарздорлар, давлат ҳокимияти органлари ва бошқа шахслар билан муносабатга киришиб, тугатилаётган юридик шахс номидан ҳаракат қилади. Тугатиш комиссияси тугатилаётган юридик шахс номидан судда иштирок этади. Тугатиш комиссияси тугатилаётган юридик шахс ҳисоб варақлари очилган банкка тугатиш комиссиясининг рухсатисиз ҳисобдан фойдаланмаслик тўғрисида ариза юборади. Мана шу аризага кўра банк

тугатилаётган юридик шахс ҳисоби бўйича, кейинчалик юборилаётган ижро ва бошқа ҳужжатларни қабул қилишни тўхтатади. Тугатиш комиссияси барча кредиторларни аниқлаш ва дебиторлик қарзларини ундириш, шунингдек, юридик шахс тугатилаётганлиги ҳақида кредиторларни ёзма хабардор қилиш чораларини кўриши лозим. Дебиторлик қарзларини ундириш мақсадида қарздорларга талаб қўйишлари зарур. Агар қарзларни қайтариш рад қилинса, тегишли даъво билан судга мурожаат этиш керак.

Агарда юридик шахс суд тартибида тугатилаётган бўлса, суд унинг муассислари ва иштирокчилари ёки ваколатли органга ўз бурчларини тўғри бажариш масъулиятини юклайди. Уларнинг бурчлари тугатишни суд қарорида белгиланган муддатда ва тартибда амалга ошириши лозим ҳолос. Лекин суд қарори тўғри ва лозим даражада бажарилмаган бўлса, суд тугатиш комиссиясини тузади ёки тугатувчини тайинлаб, унга тугатишни амалга ошириш вазифаларини юклайди. Масалан, етказилган зарар, зарар етказишни давом эттираётган юридик шахс, иншоотдан фойдаланиш ёхуд бошқа ишлаб чиқариш фаолиятининг оқибати бўлса, суд жавобгарга зарарни қоплашдан ташқари тегишли фаолиятни тўхтатиб туриш ёки тугатиш мажбуриятини юклашга ҳақли, (ФКнинг 986-моддаси 2-қисми). Бу чора тадбирлар тугатиш жараёнининг биринчи босқичини ташкил этади.

Тугатиш жараёнининг аввалида тугатиш комиссияси (тугатувчи) юридик шахснинг барча кредиторларини аниқлаш ишларини олиб боради. Унинг асосий мазмунини

⁶ Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси. Расмий нашр. –Т., Адолат., 2018. -547 б.

кредиторларнинг мавжуд талабларини аниқлаш ва уларни қондириш ташкил этади. Бунинг учун юридик шахсни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилган юридик шахс муассислари (иштирокчилари) ёки ваколатли орган бу ҳақда юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органга дарҳол ёзма хабар бериши лозим. Шунингдек, юридик шахс ўзининг тугатилаётганлиги ҳақида матбуот органлари орқали эълон қилиб унда кредиторлар томонидан талабларни баён қилиш тартиби ва муддатини белгилаб қўяди. Бу муддат тугатиш ҳақида хабар эълон қилинган пайтдан бошлаб икки ойдан кам бўлиши мумкин эмас. Юқорида айтиб ўтилган ушбу тадбирлар ҳам, аввало, кредиторлар манфаатларининг ҳимоясига қаратилган. Чунки юридик шахс тугатилгач, қолган мол-мулк унинг таъсисчилари ва аъзолари ўртасида тақсимланиб, уларнинг хусусий мулкига айланиши мумкин.

Кредиторлар талабларини қаноатлантириш тугатишнинг муҳим бир босқичларидан бири ҳисобланади. Шунинг учун, Ўзбекистон Республикаси фуқаролик кодексининг 55-моддасида тугатиш комиссиясининг вазифаси сифатида иккинчи босқичда кредиторларни аниқлаш ва дебиторлик қарзларини олиш чораларини кўриш, шунингдек, кредиторларни юридик шахснинг тугатилиши ҳақида ёзма хабардор қилиши кераклиги мустаҳкамланган. Амалиётда қарздорнинг мажбуриятини бажариш муддати бошланмаган бўлса, улар ўртасида муаммо пайдо бўлиши мумкин. Мазкур ҳолатда тугатилувчи юридик шахс ўзининг

тугатилаётганлигини асос қилган ҳолда, қарздорларидан ўз мажбуриятларини бажаришларини талаб қилишга ҳақли эмас. Улар бу мажбуриятни тугатиш муддатини белгилаш чоғида ҳисобга олишлари керак. Мавжуд вазиятдан қутилишнинг бирдан-бир йўли тугатилувчи юридик шахс қарздори билан келишувга эришиб, унга нисбатан қўйилган талабни бошқа шахс ҳисобига бажариши ҳақида келишувга эришиш мумкин.

Кредиторлар томонидан талабларни қўйиш учун белгиланган муддат тамом бўлганидан кейин юридик шахсни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилган юридик шахс муассислари ва иштирокчилари ҳамда давлат рўйхатидан ўтказувчи орган билан келишилган ҳолда, тугатиш комиссияси оралиқ тугатиш балансини тузади. Балансда тугатилаётган юридик шахс мол-мулкнинг таркиби, кредиторлар қўйган талаблар рўйхати, шунингдек, уларни кўриб чиқиш натижалари тўғрисидаги маълумотлар қайд этилади. Оралиқ тугатиш баланси юридик шахсни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилган юридик шахс муассислари (иштирокчилари) ёки орган томонидан юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган билан келишган ҳолда тасдиқланади. Давлат рўйхатидан ўтказувчи орган баланснинг тўғрилигини, асослантирилганлигини назорат қилиши зарур. Агар тугатилаётган юридик шахс (муассислардан ташқари) ихтиёридаги пул маблағлари кредиторларнинг талабларини қондириш учун етарли бўлмаса, тугатиш комиссияси юридик шахснинг мол-мулкни ким ошди савдоси орқали

суд қарорларини ижро этиш учун белгиланган тартибда сотади ва қарзларини тўлаш учун ишлатади. Яъни, қарзларни тўлаш бўйича кредиторлар талаблари энди мазкур юридик шахснинг мол-мулкига қаратилиши тугатиш жараёнининг учинчи босқичига хос хусусиятдир.

Агарда оралиқ тугатиш балансини белгилаш чоғида тугатилувчи корхонанинг мол-мулки етарли эмаслиги аниқланса, бундай юридик шахс фақат банкротлик йўли билан тугатилади. Банкротлик чоратадбирлари мажмуаси барча тижорат ва нотижорат ташкилотлари учун тадбиқ этилиши мумкин. Тугатиш жараёни олиб борилаётган вақтда ҳам, тугатиш комиссияси ёки тугатувчи томонидан юридик шахснинг ночорлиги (банкротлиги) аниқланса, унга нисбатан банкротликка доир иш юритишни қўзғатишга асос бўлади. Унинг тугатилиш жараёнида эканлиги иш юритишни қўзғатишга тўсқинлик қила олмайди. Банкротликка учраган юридик шахсларни тугатиш тартиби ва хусусиятлари Ўзбекистон Республикасининг "Банкротлик тўғрисида"ги қонуни⁷ билан белгиланади. Ушбу қонуннинг 4-моддасига кўра қарздорнинг пул мажбуриятлари бўйича кредиторлар талабларини қондиришга ва (ёки) мажбурий тўловлар бўйича ўз мажбуриятини бажаришга қодир

эмаслиги, агар тегишли мажбуриятлар ва (ёки) тўловлар мажбурияти юзага келган кундан эътиборан уч ой давомида қарздор томонидан бажарилмаган бўлса, у банкротлик аломатлари деб эътироф этилади.

Тўртинчи босқичда тугатиш комиссияси оралиқ тугатиш балансига биноан тўловларни тайёрлайди. Кредиторларнинг талабларини қондириш навбати Ўзбекистон Республикаси фуқаролик кодексининг 56-моддасида⁸ белгиланган бўлиб, биринчи навбатда, фуқароларнинг меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган талаблари қондирилади. Мазкур қондани белгилашда мамлакатимизда фуқаролар меҳнатини муҳофаза қилиш ва Меҳнат кодекси нормалари инобатга олинган. Иккинчи навбатда алиментларни ундиришдан ва муаллифлик шартномалари бўйича мукофот тўлаш ҳақидаги талаблар, учинчи навбатда эса, тугатилаётган юридик шахс жавобгар бўлган фуқароларнинг ҳаётига ва соғлиғига зарар етказилганлик учун берилган талаблари тегишли вақтбай тўловларни капиталлаштириш йўли билан қаноатлантирилади. Фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига етказилган зарар учун белгиланган тартибда жавобгар деб топилган юридик шахс тугатилган тақдирда, тегишли тўловлар уларни қонун ҳужжатларида белгиланган қоидаларга кўра жабрланувчига тўлаш учун капиталлаштирилиши лозим. Тугатилаётган юридик шахснинг мол-мулки йўқлиги ёки етарли эмаслиги

⁷ Ўзбекистон Республикасининг "Банкротлик тўғрисида"ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2003 йил, № 5, 63-модда; Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси, 2005 йил, № 12, 144-модда; 2008 йил, № 12, 640-модда; 2009 йил, № 1, 1-модда, № 4, 133-модда; № 9, 330-модда; 2010 йил, № 9, 337-модда).

⁸ Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси. Расмий нашр. –Т., Адолат., 2018. -547 б.

сабабли тўловларни капиталлаштириш мумкин бўлмаган ҳолларда, белгиланган суммалар жабрланувчига давлат томонидан қонунда назарда тутилган тартибда тўланади.

Бошқа кредиторларнинг талаблари қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда қаноатлантирилади. Биз юқорида қайд этиб ўтган фуқароларнинг талаблари тўлиқ қондирилгандан кейин, қолган мол-мулк қўйидагича тақсимланади:

биринчидан, шу мол-мулк қийматидан суд қарорида кимнинг талаби биринчи бўлиб қондирилиши кўрсатилган бўлса, шу кредиторларнинг қарзлари тўланади;

иккинчидан, қолган мол-мулк қийматидан талабнома тақдим этиш муддати ўтиб кетгандан сўнг, берилган талаблар қондирилиши мумкин.

Барча кредиторлар билан ҳисоб китоб ишлари ниҳоясига етказилгандан сўнг тугатишнинг якунловчи босқичи бошланади.

Тугатиш комиссияси муассислар ва иштирокчилар билан келишиб, давлат рўйхатидан ўтказувчи орган томонидан тасдиқланган тугатиш балансини тузади. Юридик шахснинг кредиторлари талаблари қондирилгандан кейин, қолган мол-мулк унинг шу мол-мулкка ашёвий ҳуқуқларга ёки ушбу юридик шахсга нисбатан мажбурий ҳуқуқларга эга бўлган муассисларга ва иштирокчиларга топширилади. Шундан сўнг юридик шахснинг тугатилиши ҳақидаги ёзув юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига киритилиб, юридик шахсни тугатиш тамомланган, юридик шахснинг махсус ҳуқуқ лаёқати эса тугаган ҳисобланади.

Мазкур юридик шахсларни тугатиш босқичлари бир-бири билан узвий боғлиқ бўлиб, бири иккинчисини тўлдириб боради. Ҳар бир босқичнинг тўғри бажарилишига эътибор берилмаса, тугатиш жараёнининг аниқ ва изчил амалга оширилишига салбий таъсир этиши мумкин⁹.

Хулоса қилиб шуни таъкидлаш лозимки, ҳозирги кунда, юридик шахсларни тугатиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солувчи қонун ҳужжатлари бир тизимга солинмаган ва уларни амалиётга тадбиқ этишнинг изчил механизми ишлаб чиқилмаган. Бу соҳадаги ҳуқуқий нормалар қонун ҳужжатларида тарқоқ бўлиб, уларни қўллаш амалиётда турли хил қийинчиликларни вужудга келтирмоқда. Фикримизча, юридик шахсларни фаолиятини ҳуқуқий тартибга солувчи манбаларни такомиллаштириш мақсадида миллий ва хорижий қонун ҳужжатларини ўзаро мувофиқлаштириш, мослаштириш, юридик шахслар билан боғлиқ муносабатларни тартибга солишда вақтинчалик норматив ҳужжатлар ўрнига «муқим» норматив ҳужжатлар қабул қилиш, юридик шахслар ҳуқуқий муносабати иштирокчилари ҳуқуқларини кенгайтириш ва уларнинг ҳуқуқлари кафолатини яратиш соҳасидаги камчиликларни бартараф этиш учун Ўзбекистон Республикасининг «Юридик шахсларни тугатиш тартиби тўғрисида»ги махсус қонуни ёки «Тадбиркорлик кодекси» қабул қилиниши ва уларда юридик

⁹ В.Р.Топилдиев Ташкилий муносабатларнинг фуқаролик ҳуқуқий талқини. –Тошкент, “Мумтоз сўз” 2020. –Б. 142.

шахсларни тугатиш таомиллари аниқ белгилаб қўйилиши лозим.

Юқорида қайд этилган қонун ҳужжатларида юридик шахсларни ихтиёрий тугатиш, юридик шахсларни мажбурий тартибда тугатиш, юридик шахсларни тугатишда давлат органлари

ва ташкилотларининг мажбуриятлари, юридик шахсларни тугатиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик масалалари ўз мужассамини топиши лозим.

References:

- 1.Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик қонунчилигини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармойиши (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06.04.2019 й., 08/19/5464/2891-сон).
- 2.Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси. Расмий нашр. –Т., Адолат., 2018. - 547 б.
- 3.Ш.Т.Нуриддинова Юридик шахсларни бекор бўлиш усуллари ва уларни қўллашнинг фуқаролик-ҳуқуқий муаммолари. Номзодлик диссертацияси автореферати. -Т., 2008. – Б. 15.
- 4.Топилдиев. В.Р. Фуқаролик ҳуқуқи Университет. –Т., 2014. -203-204 б.
- 5.Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ва Давлат солиқ қўмитаси томонидан белгиланган "Юридик шахслар даромади (фойдаси) солиқни ҳисоблаш ва бюджетга тўлатиш тартиби тўғрисида"ги 2002 йил 14 январда қабул қилинган 1109- сонли Йўриқнома.
- 6.Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси. Расмий нашр. –Т., Адолат., 2018. - 547 б.
- 7.Ўзбекистон Республикасининг "Банкротлик тўғрисида"ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2003 йил, № 5, 63-модда; Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси, 2005 йил, № 12, 144-модда; 2008 йил, № 12, 640-модда; 2009 йил, № 1, 1-модда, № 4, 133-модда; № 9, 330-модда; 2010 йил, № 9, 337-модда).
- 8.Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси. Расмий нашр. –Т., Адолат., 2018. - 547 б.
9. В.Р.Топилдиев Ташкилий муносабатларнинг фуқаролик ҳуқуқий талқини. –Тошкент, “Мумтоз сўз” 2020. –Б. 142.
10. Топилдиев В.Р. История гражданского права в Узбекистане и этапы его развития // Вопросы российского и международного права. 2019. Том 9. № 10А С. 159-167.